

ПРИЗВИЩЕВІ НАЗВИ ЖИТОМИРЩИНИ XVI–XVII СТ. ІЗ СУФІКСОМ -ЕН(Я)

У статті розглянуто прізвищеві назви Житомирщини XVI–XVII ст., утворені морфологічним способом за допомогою патронічного суфікса -ен(я). Особливу увагу звернуто на твірні основи аналізованої патронічної моделі, зокрема на різноманітні варіанти християнських і слов'янських автохтонних імен, а також на апелювативну лексику, відбиту в них.

Ключові слова: прізвищева назва, власне особове ім'я, варіанти імен, апелюватив, суфіксальні деривати.

Леся Ящук. ФАМИЛЬНЫЕ НАЗВАНИЯ ЖИТОМИРЩИНЫ XVI–XVII ВВ. ИЗ СУФФИКСОМ -ЕН(Я)

В статье рассмотрены фамильные названия Житомирщины XVI–XVII вв., образованные морфологическим способом с помощью патронимического суффикса -ен(я). Особое внимание обращено на образующие основы рассматриваемой патронимической модели, в частности на различные варианты христианских и славянских автохтонных имен, а также на апелювативную лексику, отраженную в них.

Ключевые слова: название фамильного типа, собственное личное имя, варианты имен, апелюватив, суффиксальные дериваты.

Lesya Yashchuk. NAMES OF SURNAMES OF ZHYTOMYR REGION OF XVI–XVII CENTURIES WITH THE SUFFIX -EN(A)

The article discusses the surname formed by morphological method using patronim suffix -en(a) of Zhytomyr region of XVI–XVII centuries. Special attention is paid to generators of bases of analyzed onyms class, particularly in the various versions of Christian and indigenous Slavic names, as well as the vocabulary of appeal, reflected in them.

Key words: surname names, own personal name, variations of names, appeal noun, suffixes derivatives.

Антропоформант -ят- (-чат-) став предметом вивчення Е. Вольнич-Павловської, Л. Л. Гумецької, Р. Й. Керсти, З. Г. Ніколаєнко, Я. Рігера, В. І. Сімовича, Ю. К. Редька, І. Я. Франка, П. П. Чучки та інших науковців. Особові назви з цим суфіксом у документах другої половини XIV і першої половини XV ст. уживаються у формі називного відмінка множини і, додаючись до хресних імен, автоматично переносять назву родової спільності на її членів. У XVI–XVII ст. продуктивний новий тип особових назв у формі родового множини зі значенням родової приналежності [1, с. 16].

Патронімічній моделі із суфіксом -ят- (-чат-), яка в XVI–XVIII ст. зберігає продуктивність лише на південному заході української етнічної території, у XVII ст. відповідають патроніми з ускладненим суфіксом -ен(я) на Волині, Поділлі та Правобережній Наддніпрянщині [7, с. 611]. Дослідники наголошують, що в XIV–XVIII ст. антропонімна формула ім'я + патронім із суфіксом -ен(я) не відзначається такою регулярністю, щоб хоч у деяких українських регіонах могла утворити ядро антропонімічної системи [4, с. 184]. На думку Р. Й. Керсти, особові назви із суфіксом патронімічності -ен(я) в XVI ст. були поширені на території Західного Поділля, Галичини й Волині, а також трапляються в Сяноцькій землі та на Київщині. У XVII і XVIII ст. значну кількість назв на -ен(я) фіксують документи Волині [2, с. 22]. Тому науковець і піддає сумніву правильність твердження білоруських учених М. В. Бірила та М. Я. Гринבלата про те, що прізвища на -ен(я) відомі лише білоруській мові й невідомі іншим слов'янським [2, с. 23].

Мета пропонованої розвідки – проаналізувати в чоловічому антропоніміконі Житомирщини XVI–XVII ст. периферійну патронімічну модель із формантом -ен(я), звернувши увагу на її лексичну базу.

Досліджуваний матеріал свідчить про наявність патронімічної моделі з антропоформантом -ен(я) лише в ідентифікації представників нижчих соціальних верств (3% (120 прізвищевих назв), пор. суфікси -ович/-евич – 19, 6%; -енк(о) – 17,5%). Іменування з формантом -ен(я) за іменем чи прізвищем батька найчастіше фіксуємо в складі дволексемних формул. Саме вони характеризуються змінним порядком компонентів, коли на першому місці вживається патронім, а не ім'я: *Греш(ч)еня Гриц*, 1609 [ДМВН, с. 131]; *Науменя Ма(р)ти(н)*, 1609 [ДМВН, с. 130]; *Ј(с)тапеняти Ива(н)кови*, 1650 [ЖК 13, с. 455], що, очевидно, означає пряму назву по батькові. Крім того, у цьому типі формул у пам'ятках Житомирщини XVI–XVII ст. засвідчено суфіксальні варіанти прізвищевих назв на -ен(я)/-евич, -ен(я)/-ич: *Иванца // Кордышеня*, 1618 [АЮЗР, 3, 1, с. 213–214] / *Ива(н)ца Ко(р)дышевича*, 1618 [ЖК 7, с. 923]; *Клима Лу(т)ченити*, 1586 [ЖК 1, с. 155 зв.] / *Клима Лу(т)чича*, 1586 [ЖК 1, с. 155 зв.]. Іноді прізвищеві назви з формантом -ен(я) є компонентами одно- та трилексемних іменувань: *Валченя*, 1618 [АЮЗР, 3, 1, с. 249]; *Дмитреня*, 1609 [ДМВН, с. 132]; «*Крушенято(м) брати*», 1650 [ЖК 13, с. 455] (Д. в.); *Яре(м)ка Јме(л)янови(ч) Коле(с)ниченя*, 1606 [ЖК 4, с. 373 зв.].

Твірною базою аналізованих прізвищевих назв виступають переважно антропоніми (християнські та слов'янські автохтонні імена), рідше апеллятивно-антропонімі й апеллятивні назви.

I. За структурою твірної основи прізвищеві назви (далі – ПН) із суфіксом -ен(я), похідні від чоловічих християнських імен, поділяємо на декілька груп:

А. ПН, утворені від повних християнських чоловічих імен: *Иванови Го(р)диеняти*, 1650 [ЖК 13, с. 454 зв.]; *Ма(р)ка Даниленяти*, 1606 [ЖК 4, с. 369 зв.]; *Грицкови Марченяти*, 1650 [АЮЗР, 3, 4, с. 487]; *И(л)кови Ма(т)фееняти*, 1650 [ЖК 13, с. 455]; *Данила Ку(з)меняти*, 1618 [ЖК 7, с. 727]; *Куриленя Е(в)ту(х)*, 1609 [ДМВН, с. 132]; *Карр Mokijenia*, 1651 [АЮЗР, 6, 1, с. 577]; *Науменя Ма(р)ти(н)*, 1609 [ДМВН, с. 130]; *Нитихореня А(н)дре(и)*, 1609 [ДМВН, с. 132]; *Pilip Owdeienia*, 1651 [АЮЗР, 7, 1, с. 467]; *Samuś Petrenia*, 1651 [АЮЗР, 6, 1, с. 577]; *Андрееви Пилипеняти*, 1650 [ЖК 13, с. 455]; *Fedor Sawostianenia*, 1651 [АЮЗР, 6, 1, с. 577]; *Яненя Стась*, 1618 [АЮЗР, 3, 1, с. 249].

Б. ПН, в основах яких лежать усічені християнські чоловічі імена: а) найчастіше варіанти з апокопою -ий: *Семенови Јлексеняти*, 1650 [ЖК 13, с. 600]; *Iwan Opanasenia*, 1651 [АЮЗР, 6, 1, с. 578]; *Ј(с)тапеняти Ива(н)кови*, 1650 [ЖК 13, с. 455]; *Я(ц)кови Па(р)хоменяти*, 1650 [ЖК 13, с. 454 зв.]; *Иванъ Тарасеня*, 1649 [Р, с. 195]; б) зрідка іменні варіанти з іншими скороченими частинами: *Iwan Klimenia*, 1651 [АЮЗР, 7, 1, с. 469]; у *Ивана Сидореняти*, 1590 [АЖГУ 1, с. 62] < *Сидоръ – Ісідоръ* [Лексикон, с. 12] (утрата ініціального ненаголошеного голосного залежала від місця наголосу в слові: чим далі наголос від початку слова, тим вірогідніший занепад початкового голосного й навпаки [3, с. 64]).

В. ПН, утворені від усічено-суфіксальних варіантів імен із формантами -ць/-ць, -сь/-сь: *Ко(н)дра(т) Куценя*, 1609 [ДМВН, с. 131] і *Куценя Андре(и)*, 1609 [ДМВН, с. 130], *Куценя Федоръ*, 1618 [АЮЗР, 3, 1, с. 248], пор. *Куца Бо(г)дане(н)ка*, 1606 [ЖК 4, с. 342 зв.] < *Микула* < *Микола* або, що менш імовірно, < *куций* 'короткий' [ЧучПЗУ, с. 319]; *Дениса Миценя*, 1635 [АЖГУ 1, с. 176], пор. *Ми(ц) Бере(з)ни(ц)ки(и)*, 1609 [ДМВН, с. 131]; *Проценя Курило*, 1618 [АЮЗР, 3, 1, с. 249], пор. *Проць*, 1618 [АЮЗР, 3, 1, с. 250] < *Прокопъ* або *Прохоръ* [ЧучПЗУ, с. 470]; *Гри(ц)ка Стасенити*, 1586 [ЖК 1, с. 127] / *Гри(ц)ка Стасени*, 1586 [ЖК 1, с. 155 зв.], пор. *Ста(с) Кова(л)ко(в)ски(и)*, 1606 [ЖК 4, с. 370]; на думку П. П. Чучки, «генетично ім'я *Стась* – це слов'янське суфіксальне утворення, яке постало на базі календарного імені грецького походження *Євстахій* (через стадію варіантів *Остан*, *Стах*). Функціонально ж зближення (чи навіть ототожнення) імені *Стась* із омонімічним йому іменем *Станислав* настало тільки з часом, головним мотивом їх розмежування послужила звукова подібність їхніх ініціальних частин» [5, с. 331].

Г. ПН, похідні від суфіксальних варіантів християнських чоловічих імен. У складі аналізованих ПН найчастіше вживаються імена із суфіксом -к(о), з-поміж яких виділяємо: 1) усічені іменні варіанти + -к(о): *Ива Пулинъченяти*, 1611 (вл. прим.: помилка, треба *Ивана*) [АЖГУ, с. 93], припускаємо, що ім'я *Пулинко* < від *Пулин (Полин) < Аполлінарій*; *Wasko Onisczenia*, 1651 [АЮЗР, 6, 1, с. 578], пор. *Јни(с)ка* Гоньчара, 1643 [ЖК 10, с. 374 зв.]; *Iaków Rapczenia*, 1651 [АЮЗР, 7, 1, с. 468], пор. *Па(н)ка*, 1650 [ЖК 13, с. 328 зв.] (Зн. в.), у «Словнику українських імен» прізвища з початковим *Паньк-* < від *Пантелеймон, Панкратій, Панас, Павло* [Трійняк, с. 286]; *Jachim Chwedczenia*, 1651 [АЮЗР, 6, 1, с. 578], пор. *Хве(д)ко* Тимошеви(ч), 1606 [ЖК 4, с. 316]; 2) усічено-суфіксальні варіанти імен + -к(о): *Греш(ч)еня* Гриц, 1609 [ДМВН, с. 131], пор. *Гри(ш)ка* Ткача, 1585 [ЖК 1, с. 121] і *Грегоре(я) Счениевсько(го)*, 1643 [ЖК 10, с. 11]; *Ивана Ерещени*, 1585 [ЖК 1, с. 116 зв.] < *Ересько* (у «Реєстрі...» це ім'я трапляється один раз [Осташ, с. 514], пор. *Ореско < Орест* [Трійняк, с. 273] або < *Єрестей < Єрофій* [Трійняк, с. 134]; *Ивашка Дащени*, 1586 [ЖК 1, с. 193 зв.] і Федорови *Дащченяти*, 1650 [ЖК 13, с. 454 зв.] < *Даско* або *Дашко*, пор. *Даску* Кап'яленьку, 1650 [ЖК 13, с. 383], *Дашка* Волошина, 1587 [ЖК 1, с. 255] (у досліджуваних пам'ятках Житомирщини XVI–XVII ст. *Даско* трапляється два рази, *Дашко* – вісім); *Ива(н)кови Ющени*, 1650 [ЖК 13, с. 455] і *Јме(л)ка Ю(ш)чени*, 1586 [ЖК 1, с. 126 зв.], пор. *Ю(с)ка Аньдросенька*, 1643 [ЖК 10, с. 59] – *Јосифъ* [Лексикон, с. 213]; 3) суфіксальні варіанти імен + -к(о): *Калюшеня* Ко(с)тю(к), 1609 [ДМВН, с. 131], *Калющени* А(н)дре(и), 1609 [ДМВН, с. 131], імовірно, *Калюшко* < *Калюш < Каллиникъ* [Керста, с. 116]; Ко(р)ни(и) *Панющени*, 1609 [ДМВН, с. 132], *Я(ц)ко Панющени*, 1609 [ДМВН, с. 132] < *Панюшко < Пантелеймон*, пор. прізвища *Панюшик, Панюшкевич, Панющик* [Трійняк, с. 286].

У пам'ятках Житомирщини XVI–XVII ст. задокументовано й ПН, твірною базою яких слугують іменні деривати з іншими суфіксами: *Ива(н) Ле(н)ценя*, 1609 [ДМВН, с. 132], «в ареалі південно-західного наріччя української мови ім'я *Лен*, як і його дериват *Ленчик*, іноді пов'язують з іменем *Олексій* чи *Олекса*. У Галичині та на Закарпатті співзвучне цьому імені прізвище *Лен* пов'язують із діалектною назвою волокнистої рослини *лен* 'льон', а стосовно давньоукраїнської мови його ставлять навіть у зв'язок із повним іменем *Павлен*» [5, с. 217], пор. в І. І. Трійняка: *Ленець < Лен < Леон, Леонтій* [Трійняк, с. 192–193]; у Тymoша *Петъровъченяти*, 1647 [ЖК 12, с. 55 зв.], П. П. Чучка в закарпатському чоловічому іменнику серед непродуктивних згрубіло-зневажливих суфіксів виділяє формант -овк(а): *Гринц'овка, Йанковка, Митр'овка* [6, с. 97], у словнику І. І. Трійняка зафіксовано прізвища *Петровка, Петровчан, Петровченко* [Трійняк, с. 294]; *Грыцька Петрыченяти*, 1618 [ЖК 7, с. 727], пор. *Петрика* Цара, 1606 [ЖК 4, с. 250]; *Иванъ Томашеня*, 1650 [ЖК 13, с. 297 зв.], пор. *Томаша* Яси(н)ского, 1647 [ЖК 12, с. 80 зв.] < *Фома* [Керста, с. 130]; *Borys Tereszenia*, 1651 [АЮЗР, 7, 1, с. 469], пор. атаман *Тере(х)*, 1587 [ЖК 1, с. 300], *Тереш* [Осташ, с. 516] < *Терентий* [Керста, с. 127]; *Се(н)ка Тимошенити*, 1586 [ЖК 1, с. 126], *Wasil Wasyl Tumoszenia*, 1651 [АЮЗР, 6, 1, с. 576], пор. *Тymoша* Грыпе(н)ка, 1643 [ЖК 10, с. 140]; *Semen Iaroszenia*, 1651 [АЮЗР, 7, 1, с. 469], пор. *Ярошу* Глядови, 1650 [ЖК 13, с. 381 зв.] – це давньослов'янське ім'я, співвідносне з календарними іменами *Ярема, Ярофій* [ЧучПЗУ, с. 646].

Деякі прізвищеві назви можуть бути мотивовані чоловічими християнськими іменами із суфіксами -к(а) і -к(о): *Фе(с)ка Захаръченяти*, 1647 [ЖК 12, с. 62], пор. *Захаръки* Плужьника, 1647 [ЖК 12, с. 62] і *Бо(н)дара Заха(р)ка*, 1611 [АЖГУ, с. 149]; *Lewko Sawczenia*, 1651 [АЮЗР, 7, 1, с. 468], пор. *Савъки* Коваля, 1643 [ЖК 10, с. 263] і *Савко* прихожій, 1552 [АЮЗР, 7, 2, с. 183].

II. Незначна група ПН походить від слов'янських відкомполитних власних особових імен: *Ива(н)кови Бо(р)ченяти*, 1650 [ЖК 13, с. 454 зв.] < *Борко* (іменний дериват із формантом -ко) < від двохосновного чоловічого імені, яке починалося на *Бор-* (*Боривой, Бориславъ*) або закінчувалося на -*боръ* (*Гостиборъ, Хотиборъ*) [ЧучСОІУ, с. 76]; *Ива(н) Ра(н)ченя*, 1606 [ЖК 4, с. 373 зв.] < *Ранко* (дериват із суфіксом -ко) < від двохосновного імені *Ранимир*, пор. *Ранець* [ЧучСОІУ, с. 301]; *ј(т) Куца Ста(н)ченя(ти)*, 1606 [ЖК 4, с. 351], пор. *Ста(н)ка* Пу(д)чича,

1606 [ЖК 4, с. 248 зв.], це ім'я утворене за допомогою форманта -ко від двохосновного імені *Станислав* або *Станимир* [ЧучСОІУ, с. 329].

Низка досліджуваних ПН мотивована іменами, які можна пояснити і як відкомполітивні похідні, і як деривати від християнських імен: Яроша *Бла(ж)ченити*, 1586 [ЖК 1, с. 124] / Яроша *Блажени*, 1586 [ЖК 1, с. 143 зв.] < *Блажско* < *Блаж* < від праслов'янських двохосновних імен *Благомилъ* чи *Блажиславъ* (чи імені *Благота*); або < від календарного імені *Власій*, *Улас*, *Влас* [ЧучСОІУ, с. 58]; Ко(с)тю(к) *Витеня*, 1609 [ДМВН, с. 131] < *Vit* – а) усічення двохосновного імені моделі *Витомиръ*, *Витомисль*, *Витославъ* або моделі *Гостовитъ*, *Добровитъ*; б) календарне ім'я латинського походження *Vitus* < *vitus* 'жвавий, веселий' [ЧучСОІУ, с. 99].

III. Кількісно більша, ніж попередня, група ПН, лексичною базою яких є імена відапелятивного походження чи пізніші індивідуальні прізвиська: Гри(ц)ко *Гляденя*, 1609 [ДМВН, с. 131], пор. *гляд* 'погляд' [ЕСУМ, 1, с. 532]; Грине(ц) *Голеньчени*, 1586 [ЖК 1, с. 160 зв.], пор. *голенка* '(частина ноги) гомілка' [Сл.УМ, 6, с. 248]; «Луцикъ, Гаврило *Горє(и)ченята*», 1618 [ЖК 7, с. 683], пор. *горейка* 'невелика в'язка льону' [ЕСУМ, 1, с. 565]; Іванови *Гуленяти*, 1650 [ЖК 13, с. 454 зв.], пор. *гулий* 'безногий, безрукий', *гулій* 'людина з відмороженими пальцями на ногах' [ЕСУМ, 1, с. 616]; Василові *Гученяти* і савулови, 1650 [АЮЗР, 3, 4, с. 486], *Гученяти*, намененому Іванови, 1650 [ЖК 13, с. 454 зв.], ім'я *Гуч* < *Гукъ* < від апелятива *гук*, проте встановити, яку саме семантику лексеми *гук* узято за основу цього імені, важко, оскільки в різних говорах української мови апелятив *гук* уживається в кількох віддалених значеннях [ЧучСОІУ, с. 142–143]; Іанко *Ždanenia*, 1651 [АЮЗР, 6, 1, с. 577]; Трохим *Žoltobrzuszenia*, 1651 [АЮЗР, 7, 1, с. 469]; Ко(н)дра(т) *Костриченя*, 1605 [ЖК 4, с. 232 зв.], пор. *костриця* 'тверді залишки льону після тіпання та чухання' [ЕСУМ, 3, с. 54]; Бориса *Ко(т)ченити*, 1586 [ЖК 1, с. 127]; Костюка *Крученити*, 1586 [ЖК 1, с. 127]; Ма(т)фе(и) *Ма(м)ченя*, 1605 [ЖК 4, с. 232 зв.]; Нико(н) *Мо(р)деня*, 1606 [ЖК 4, с. 315 зв.]; Нрыско *Мороженя*, 1651 [АЮЗР, 7, 1, с. 469] / Нрыско *Мороженя*, 1651 [АЮЗР, 6, 1, с. 578]; Андрея *Пироженя*, 1618 [АЮЗР, 3, 1, с. 214]; Јме(л)ку *Раденяти*, 1650 [ЖК 13, с. 386], твірною основою особового імені *Рад*, вважає П. П. Чучка, послужив короткий відповідник слов'янського членного прикметника *радий* 'радий, веселий, жвавий', як наприклад, в іменах *Радославъ* чи *Милорадъ* [ЧучСОІУ, с. 293]; Шарко *Rybczenia*, 1651 [АЮЗР, 7, 1, с. 467]; бу(р)мистру А(н)друху *Скрипъченяти*, 1650 [ЖК 13, с. 386]; Кли(м) *Чо(р)нущеня*, 1609 [ДМВН, с. 130], пор. *Чорнуха* – «оказіональне українське утворення з формантом -уха від прикметника *чорний*, імовірно, за кольоровою ознакою» [ЧучСОІУ, с. 362].

IV. Зрідка в основі ПН із патронімічним суфіксом -еня лежать апелятиви, які вказують на професію, рід заняття чи етнічну приналежність особи: Федор *Berdniczenia*, 1651 [АЮЗР, 6, 1, с. 578]; Гришка *Бондареняти*, 1618 [АЮЗР, 3, 1, с. 246]; І(л)кови *Ви(н)ниченяти*, Хве(с)кови *До(х)тереняти*, Федорови *Коваленяти*, 1650 [ЖК 13, с. 454 зв.]; Трохим *Kolesniczenia*, 1651 [АЮЗР, 6, 1, с. 577]; Paweł *Kotlarczenia*, 1651 [АЮЗР, 7, 1, с. 467]; Іван *Czeredniczenia*, 1651 [АЮЗР, 7, 1, с. 469]; Piliр *Hreczenia*, 1651 [АЮЗР, 6, 1, с. 577].

Отже, аналіз прізвищевих назв із патронімічним суфіксом -ен(я), які зазвичай виступають компонентами дволексемних антропонімічних формул у пам'ятках Житомирщини XVI–XVII ст., дозволяє зробити такі висновки: 1) така патронімічна модель у досліджуваному антропоніміконі соціально маркована, оскільки ідентифікує лише представників нижчих верств населення (3% від усіх іменувань простолюдинів); 2) найчастіше її твірною основою виступають чоловічі християнські імена (повні та суфіксальні деривати з формантом -к(о)); 3) зрідка лексичною базою слугують імена відапелятивного походження чи пізніші індивідуальні прізвиська; 4) найменш кількісно представлені прізвищеві назви із суфіксом -ен(я), похідні від апелятивів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV–XV ст. / Л. Л. Гумецька. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – 298 с.

2. Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування: монографія / Р. Й. Керста. – К.: Наукова думка, 1984. – 152 с.
3. Никонов В. А. Русская адаптация иноязычных личных имен / В. А. Никонов // Ономастика. – М.: Наука, 1969. – С. 54–75.
4. Пахомова С. М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах: монографія / С. М. Пахомова. – Вид. 2-ге, доповн. і переробл. – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. – 344 с.
5. Чучка П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник / Павло Чучка. – Ужгород: Ліра, 2011. – 432 с.
6. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття: монографія / П. П. Чучка. – Ужгород, 2008. – 672 с.
7. Чучка П. П. Розвиток імен і прізвищ / П. П. Чучка // Історія української мови: Лексика і фразеологія. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 592–620.

СКОРОЧЕННЯ

- АЖГУ 1 – Акти Житомирського гродського уряду: 1590 рік, 1635 рік / Підгот. до вид. В. М. Мойсієнко. – Житомир, 2004. – 251 с.
- АЖГУ – Актова книга Житомирського гродського уряду 1611 р. / Підгот. до вид. А. М. Матвієнко, В. М. Мойсієнко. – Житомир, 2002. – 392 с.
- АЮЗР – Архив Юго-Западной России, изд. Временною комиссиею для разбора древних актов. – К., 1859–1914. – Ч. 1–8.
- ДМВН – Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст.: зб. акт. док. / Підгот. до вид. В. В. Німчук, В. М. Русанівський та ін. – К.: Наукова думка, 1981. – 316 с.
- ЖК 1 – Актова книга Житомирського гродського суду (1582–1588 рр.) // Зберіг. у ЦДІАК України: ф. 11, оп. 1, од. зб. 1. – 367 с.
- ЖК 4 – Актова книга Житомирського гродського суду (1605–1606 рр.) // Зберіг. у ЦДІАК України: ф. 11, оп. 1, од. зб. 4. – 448 с.
- ЖК 7 – Актова книга Житомирського гродського суду (1617–1618 рр.) // Зберіг. у ЦДІАК України: ф. 11, оп. 1, од. зб. 7. – 1451 с.
- ЖК 10 – Актова книга Житомирського гродського суду (1643 р.) // Зберіг. у ЦДІАК України: ф. 11, оп. 1, од. зб. 10. – 400 с.
- ЖК 12 – Актова книга Житомирського гродського суду (1647–1648 рр.) // Зберіг. у ЦДІАК України: ф. 11, оп. 1, од. зб. 12. – 115 с.
- ЖК 13 – Актова книга Житомирського гродського суду (1649–1650 рр.) // Зберіг. у ЦДІАК України: ф. 11, оп. 1, од. зб. 13. – 675 с.
- Р – Реєстр Війська Запорозького 1649 року: транслітерація тексту / Підгот. до друку: О. В. Тодійчук (голов. упоряд.), В. В. Страшко, Р. І. Осташ, Р. В. Майборода. – К., 1995. – 592 с.
- Сл.УМ – Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. / НАН України Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 1994–2010. – Вип. 1–15.
- Лексикон – «Лексіконь славенороскїй и именъ тлькованіє» Памва Беринди / Підгот. до вид. В. В. Німчук. – К.: Вид-во АН Української РСР, 1961. – XL + 272 с.
- ЕСУМ – Етимологічний словник української мови / За ред. О. С. Мельничука: В 7-ми т. – К., 1982–2012. – Т. 1–6.
- ЧучПЗУ – Чучка П. Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник / Павло Чучка. – Львів, 2005. – XLVIII + 704 с.
- ЧучСОІУ – Чучка П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник / Павло Чучка. – Ужгород: Ліра, 2011. – 432 с.
- Керста – Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування: монографія / Р. Й. Керста. – К.: Наукова думка, 1984. – 152 с.
- Трійняк – Трійняк І. І. Словник українських імен / І. І. Трійняк. – К.: «Довіра», 2005. – 509 с.
- Осташ – Осташ Р. І. Индекс власних особових імен / Р. І. Осташ, Н. Л. Осташ // Реєстр Війська Запорозького 1649 року: транслітерація тексту / Підгот. до друку: О. В. Тодійчук (голов. упоряд.), В. В. Страшко, Р. І. Осташ, Р. В. Майборода. – К.: Наукова думка, 1995. – С. 513–516.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2017 р.